

Josep Viadiu i Valls, en els anys de la guerra civil (20-4-1938). IISG, Amsterdam.

RETRATS D'ANARQUISTES IGUALADINS I ANOIENS (i VIII)

JOSEP VIADIU I VALLS (1890-1973), PUBLICISTA I DIRECTOR DE *SOLIDARIDAD OBRERA*

ANTONI DALMAU I RIBALTA

«En un ambiente materialista, indiferente, apartado de todo lo que no represente un interés personal; en un ambiente de rutina, de luchas mezquinas, de tradiciones míseras de adoradores del becerro de oro, esta labor desinteresada, generosa, de puro altruísmo, de aliento combativo y liberador, ha sido constantemente el grito de alarma, la piedra arrojada a la charca, la lanza que deshace entuer-tos, la esperanza de los desposeídos, la antorcha que alumbra el camino que conduce a un mundo mejor.

Tener un periódico, por modesto que sea, un periódico incorrupto, que no se venda ni se quiebre, un periódico que diga la verdad, que sea la voz, el sentimiento y la razón de los desposeídos, de los parias, de los sedientos de justicia... ¡Qué poco saben los trabajadores lo que representa!»

Josep Viadiu

El Sembrador (Igualada), núm. 111, 29-XII-1933

Amb aquesta biografia posem terme a la llarga sèrie de *Retrats...* que hem anat publicant en aquestes pàgines. Ho fem amb un nom significat del moviment llibertari català —pertanyent a una generació més tardana, la de la guerra i l'exili—, per més que avui també sigui un perfecte desconegut a la ciutat on va néixer, i segurament més

enllà.¹ Partint dels pocs articles biogràfics que se li han dedicat, ens proposem fonamentalment d'enriquir-los i completar-los amb noves dades que hem pogut anar obtenint, per bé que resten encara notables llacunes en el relat d'una vida que va ser llarga i intensa i en l'anàlisi de la documentació escrita d'un home que va escriure milers de pàgines en tota mena de publicacions, signant amb el seu nom real o bé amb diversos pseudònims (*Juan d'Agramunt, Pep del Noia, Buelna, Hermes...*).²

2. S'han ocupat amb una mínima extensió de Josep Viadiu i Valls, entre d'altres, els autors i obres que esmentem a continuació. Entre els qui el van conèixer destaca sens dubte el també igualadí Joan Ferrer i Farriol —sis anys més jove que ell—, que li va dedicar dos emotius articles necrològics a *Le Combat Syndicaliste* de París, titulats «José Viadiu, o la pasión y la constancia» (17 gener 1974) i «Prontuario viadiense» (7 febrer 1974), així com una àmplia evocació al llibre de Baltasar Porcel, *La revuelta permanente*, Barcelona: Editorial Planeta, 1978. També arran de la mort de Viadiu, van recordar-lo, entre altres necrològiques, J.M. amb l'article «Obituario. José Viadiu», al també parisenc *Frente Libertario*, febrer 1974, i Josep Peirats al mateix periòdic amb l'article «Mi Pepe. José Viadiu», abril 1974. Finalment, Hermós Plaja va dedicar-li, a més d'un article a *Espoir*, un dels seus textos mecanografiats que es conserven a la Biblioteca Arús (ref. «Biografies, anècdotes i necrologies», R4-1-77b): concretament el que porta per títol «Se fué José Viadiu», potser escrit el 4 gener 1977. Ja en el nostre temps, cal citar els textos biogràfics de Susanna Tavera a l'obra coordinada per M. Teresa Martínez de Sas i Pelai Pagès *Diccionario biográfico del movimiento obrer als Països Catalans*, Barcelona: Ed. Universitat de Barcelona / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 1424, i Miguel Íñiguez, a la seva *Enciclopedia histórica del anarquismo español*, Vitoria: Asociación Isaac Puente, 2008, p. 1785, que cita nombrosa bibliografia.

1. No s'ha de confondre el nostre biografiat amb el conegut polític d'Esquerra Republicana de Catalunya Francesc Viadiu i Vendrell (1900-1992), coetani seu.

Aquesta faceta periodística i literària, al costat de la seva amistat tan propera a homes de tanta significació com Salvador Seguí, *el Noi del Sucre*, constitueixen sens dubte els elements de la seva biografia que més han perdurat en la memòria col·lectiva de l'anarquisme català. Però les seves qualitats humanes van ser reconegudes en tota hora i en tot moment per les persones que el van conèixer tant a Catalunya com a l'exili, tal com ja tindrem ocasió d'explicar. Per això resulten encara més inexplicables el desconeixement i l'oblit que hem denunciat de manera reiterada i que hem intentat de pal·liar al llarg d'aquesta sèrie.

ELS ORÍGENS

Hi ha un tret del nostre biografiat que de seguida crida l'atenció: a diferència dels seus correligionaris dels quals ens hem ocupat amb anterioritat, Josep Viadiu no va néixer en el medi obrer sinó que pertanyia a una família benestant igualadina, de manera que la seva adscripció lleial en tot moment a l'anarquisme va ser únicament el resultat d'una presa de consciència força primerenca que ja no va alterar-se al llarg de la seva vida.

Josep Viadiu i Valls va néixer a Igualada a les set del matí del dia 6 d'abril de l'any 1890. Era fill de Josep Viadiu i Serra, un blanquer igualadí de 26 anys d'edat, i de Teresa Valls i Roca, de 30 anys i natural de la Pobla de Claramunt (Anoia). Era nét, en la línia paterna, de Pau Viadiu i Puiggròs, pagès nascut i resident al Bruc, i de Manuela Serra i Fuentes, difunta i natural de Barcelona; i, en la línia materna, de Joan Valls, natural de la Pobla de Claramunt i difunt, i de Victòria Roca, natural i resident a la Pobla. En ser batejat, li van ser posats els noms de Josep, Joan i Enric. La residència familiar i lloc de naixement del nadó era al número 35 del carrer de la Soledat d'Igualada.³

Josep Viadiu va tenir dos germans, més petits que ell i també nascuts a Igualada: una noia, Victòria Viadiu i Valls, que va venir al món el 30

de març de 1895, i Joan Viadiu i Valls, nascut el 27 de novembre de 1898.⁴

La mare de Viadiu va morir prematurament —als quaranta anys, d'una aturada cardíaca— el 30 de gener de 1901, quan Josep només tenia deu anys.⁵ I, només després de tres mesos i mig de viduïtat, el 15 de maig de 1901, el pare es va tornar a casar, concretament amb Concepció Mussons i Codina, de 26 anys, de manera que el nostre biografiat va tenir una madastra amb la qual sabem que no es va entendre gens bé. D'aquí van sorgir també notables desavinences amb el pare.⁶

En morir aquest darrer, el 29 de març de l'any 1918, quan Josep Viadiu ja tenia 28 anys i es trobava ben lluny de la casa familiar, va produir-se una circumstància que diu molt sobre la manera de ser del nostre biografiat. Joan Ferrer l'explica de la manera següent:

«[...] *Ocurrió que murió el padre de Viadiu. Era viudo, y tenía además otro hijo y una hija, siendo Josep el mayor. Éste me decía con frecuencia: «No sabes el tesoro que tienes con tu madre. Yo que no la he tenido apenas, siempre lo he lamentado». Con el padre estaba reñido, pero éste murió sin tes-*

3. Registre Civil d'Igualada (Jutjats), Llibres de Naixements, tom 19, foli 217. Es dona la circumstància que, un any i mig abans, concretament el dia de Nadal de 1888, el matrimoni Viadiu-Valls havia tingut el seu fill primogènit, que va morir molt poc després i al qual ja havien posat el nom de Josep. Seguint un costum molt usual en aquella època, al primer fill que van tenir després li van tornar a posar Josep, i aquest és el nostre biografiat. Cal estar al cas d'aquesta circumstància per evitar de situar en el 1888 l'any de naixement del Viadiu que ens interessa.

4. Registre Civil d'Igualada, *ibidem*, tom 24, foli 63 i tom 27, foli 92, respectivament. Victòria moriria poc abans que el seu germà, als 77 anys, a Barcelona (vegeu-ne l'esquela a *La Vanguardia* de 2 febrer 1973).

5. Registre Civil d'Igualada, Llibres de Defuncions, tom 29, foli 96.

6. Així ho afirma Joan Ferrer a l'article «José Viadiu, o la pasión y la constancia», cit. Dades del segon casament del pare de Viadiu al Registre Civil d'Igualada, Llibres de Matrimonis, tom 18, foli 38.

tar, con lo que, de acuerdo con la ley catalana, si no hay disposiciones contrarias, todo lo del muerto va a parar al heredero. Entre la casa, las viñas, la fábrica y lo que había en el banco, a lo mejor aquel viejo poseía más de cincuenta mil duros, que era una fortuna.

Viadiu va al notario. Firma el recibo de la herencia y llama a sus hermanos: después de hacer tres montones con todo, reparte uno a cada uno. Su hermana puso una tienda [a l'Eixample de Barcelona], era una mujer que se sabía administrar. Pero el hermano pequeño era arbitrario, y se lo debió de gastar estúpidamente.

En cambio, Viadiu andaba siempre con billetes de mil en los bolsillos, y en tiempos del Único y el Libre los repartía entre los compañeros que tenían que huir. Climent, Puig, Piera el de Gràcia, todos marcharon con su dinero. En un par de años no le quedaba nada».⁷

DE L'ADOBERIA A LES LLETRES

El cas és que aquell jove de casa benestant, havent abandonat la via més còmoda del negoci familiar i havent-se traslladat a Barcelona, acabaria dedicant-se a oficis ben diversos, per bé que ben aviat tot plegat acabaria confluint en el món de les lletres. Ell mateix ho explicava amb bon humor: «[...] yo he hecho de todo: curtidor, oficinista, charlatán de café, colocador de puntos y comas, viajante de emancipación, vendedor de libros, pergeñador de notas y artículos».⁸ És el que en Ferrer i Farriol designava amb l'expressió «su carrera de amables

contradicciones».⁹ Com és natural, l'ofici après a casa va ser el primer de tots i el seu amic Ferrer ens en dóna novament algunes precisions:

«Como trabajador, hacía la faena de tres. Y eso ya en la fábrica de su familia, donde aprendió el oficio de curtidor. Yo trabajé con él alguna vez, y le decía: «Sólo de verte actuar, ya me mareas». En Barcelona, también hizo de curtidor [en una adoberia del carrer de Sicília], y el burgués estaba satisfecho con su labor, pero pasaba esto: que de seis días que tiene la semana, la mitad no iba porque tenía un mitin o porque había estado leyendo hasta las seis de la madrugada. Y lo despedían y volvían a contratarlo.

Su bohemia revolucionaria es interesante. Y de haber sido sistemático, sería hoy un escritor de nombradía».¹⁰

Treballar inicialment a l'adoberia del seu pare no va impedir en absolut la presa de consciència social de Viadiu, almenys si hem de creure el testimoniatge de Ferrer i Farriol:

«Hijo de patrono, Viadiu secundaba las frecuentes huelgas de curtidores como un proletario cualquiera. El inconformismo era su sino. Si el conflicto era ganado exigía de su padre mejor emolumento, y si la huelga se perdía iba a «apencar» como asalariado en otra parte para desatender a su burgués-padre. Nada le costaba, en sus improntos, arrojar naipes y útiles de curtidoría «a la bassa» e ir a pie hasta La Mata (Barcelona), en trayecto sin apuros de 70 kilómetros».

Hi ha, també, un altre ofici primerenc de Viadiu que hem d'esmentar. Com que, segons les seves pròpies paraules, era força ingovernable, sembla que poc després de la mort de la seva mare

7. B. Porcel, *La revuelta permanente...*, p. 80. Una explicació semblant a l'article «José Viadiu, o la pasión o la constancia», ja citat. El «Único» és el sindicat dels obrers, el «Libre» el de la patronal (en els anys 20, els del pistolisme a Barcelona).

8. A l'article «Moralidad y competencia en el trabajo», dins la sèrie «La pequeña historia», a *Solidaridad Obrera*, París, 29 gener 1959.

9. J. Ferrer, «Prontuario viadiuense», cit.

10. B. Porcel, *La revuelta permanente...*, p. 77.

el van enviar amb deu anys a Barcelona i allí va treballar d'aprenent de fideuer durant tres anys, concretament en un establiment proper al mercat de Sant Antoni.¹¹ A partir d'aquesta experiència, la seva vida d'adolescència i joventut va caracteritzar-se per estades discontinües a Igualada i Barcelona.

D'altra banda, i completant el quadre, el mateix Ferrer també ens ha deixat en els seus textos vives imatges de la joventut igualadina d'aquell amic i conciudadà seu, bohemí, excel·lent jugador de cartes, lector voraç i insaciable, home de tertúlia i de cafè fins a la matinada, amb preferència pel *Cafè del Cándido*, local de Candi Teixidó, lerrouxista notori, situat a la Rambla de Sant Isidre d'Igualada.¹²

LA SETMANA TRÀGICA (JULIOL DE 1909).

PRIMERES DETENCIONS

Sembla que Josep Viadiu va ser empresonat per primera vegada el 1907 o 1908.¹³ Però probablement, i al costat de la seva activitat laboral, la seva primera gran experiència de caràcter social va ser la revolta de l'anomenada Setmana Tràgica, que ell va conèixer de primera mà just quan acabava de complir els 19 anys, fins a l'extrem que va ser-hi detingut i va haver de fugir després temporalment

11. M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1785.

12. Aquest cafè s'anunciava a la premsa local com a «Café Español de Cándido Teixidó», però popularment se'l coneixia pel *café del Cándido* o *café de les «Cuatro Provincias»*. Sembla que era al núm. 18 i els seus propietaris anterior i posterior van ser Aleix Gabarró (cap al 1882-83) i F. Espoy (inici dels anys 20) (vegeu [Equip 5]: *Els cafès d'Igualada, 1870-1946*, Igualada: la Caixa, 1979). Diguem també que l'afició a les cartes i l'ús equivoc de la paraula «croupier» per part de Joan Ferrer han fet pensar a Susanna Tavera que Viadiu va dedicar-se professionalment a aquest darrer ofici, però no ho hem pogut confirmar enlloc, ni en el mateix Viadiu quan parla dels seus oficis (Susanna Tavera i Garcia, *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista. 1915-1939*, Barcelona: Diputació de Barcelona/Col·legi de Periodistes, 1992, Col. Vaixells de Paper, 11, p. 116).

13. M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1785.

a França, concretament a la població industrial de Mazamet, al Tarn, on també s'elaboraven pells. Ell mateix en va oferir, molts anys després, un testimoniatge ben viu, que era alhora una clara exculpació de Ferrer i Guàrdia:¹⁴

«¿Fue Francisco Ferrer inspirador o promotor de los sucesos de julio? ¿Intervino en ellos? Hemos de contestar a estos interrogantes con una franca negativa. Precisamente, por aquellos días, junto con un antiguo compañero, Francisco Ferroni [i Passati, de Terrassa], fuimos detenidos. La cosa fue así. Un atardecer del prólogo de los sucesos, había pedradas, algún disparo y choques con la policía. La acción tenía lugar en las inmediaciones de las Ramblas y en especial la de Canaletas y calle de la Canuda, donde está enclavado el viejo palacio de la casa Comillas. Después de una trifulca de esta naturaleza, dicho compañero y yo nos desplazamos hacia el Paralelo, pero al llegar a tal lugar un policía, que venía siguiéndonos, llamó una pareja de guardias y nos hizo detener. De allí fuimos conducidos a la delegación de la calle Conde del Asalto, luego a la Jefatura y más tarde a la cárcel.

Cuento esta minucia de tipo personal por tener su intrínquilis, ya que tuvo por consecuencia que pudiera presenciar el espectáculo desde sus ángulos más diversos: en la calle, metido entre los revoltosos, vociferando «¡Abajo la guerra, muera Comillas!», en las delegaciones policíacas y en la cárcel, en medio de centenares de presos. Lo más natural hubiese sido que, de haber sido Ferrer el instigador o simplemente actor de tales hechos, su nombre fuera de boca en boca. Pues bien, en los primeros días del movimiento en ninguno de estos lugares oí mencionar su nombre. El hecho de señalarlo como promotor se fraguó días más tarde [...].»

14. Article «Francisco Ferrer» a *Solidaridad Obrera*, 17 setembre 1959. La fugida a França, a J. Ferrer, «Prontuario viadiuense», cit.

L'ETAPA LERROUXISTA

Cal dir, tanmateix, que les primeres armes polítiques, literàries i oratòries —aquestes darres acompanyades sempre d'un exagerat braceig característic— del nostre biografiat van fer-se en el republicanisme de Lerroux. De jove, a Igualada, Viadiu va començar a freqüentar el Centre Radical, inicialment al número 22 del carrer de Sant Magí, on formava entre els més exaltats, llegia diàriament *El Progreso* i es foguejava intensament en el quinzinari *Igualada Radical*, un periòdic bilingüe que va publicar-se entre 1909 i 1915.¹⁵ D'altra banda,

15. Hem localitzat en aquest periòdic diversos rastres de l'activisme republicà radical de Viadiu: entre d'altres, obertura d'una subscripció per a un pres de la Model, amb una aportació de 0,25 pessetes (11 setembre 1910); discursos en sengles sopars d'aniversari de la proclamació de la República (26 febrer 1911, 23 febrer 1913, 22 febrer 1914); míting de propaganda a la Pobla de Claramunt (7 juliol 1912); parlaments en la commemoració de la defensa d'Igualada contra l'entrada dels carlins el 1873 (4 agost 1912 i 2 agost 1914); míting contra la guerra (13 juliol 1913); míting contra els difamadors del partit (28 setembre 1913)... Pel que fa als escrits signats, van ser exactament 34, des de «Contestando insidias» (núm. 82, 22-9-1912) fins a «Lo que va de ayer a hoy» (núm. 136, 3-1-1915).

al març de 1913 va ser elegit secretari de la junta del Centre Radical igualadí, que llavors tenia la seva seu al núm. 26 del carrer Nou.¹⁶ Aquesta junta, sota l'impuls del regidor i barber Veremon Bertran i Santacana, és la que va promoure, a partir del juliol d'aquell any, l'edificació d'una Casa del Pueblo, que els mateixos afiliats van construir en una parcel·la adquirida a l'extrem del carrer de Sant Magí, en el «camp del Matosas». El febrer de 1914, Viadiu seria reelegit secretari de la junta.¹⁷

A la tardor de 1914, Josep Viadiu va traslladar-se a Barcelona —llavors, per cert, afectada per la febre tifoidea—, per raons que desconeixem però que a l'inici van amarar-lo de nostàlgia.¹⁸ Tanmateix, i en paraules de Ferrer i Farriol, «Viadiu sufría asfixia en nuestro umbral de la Segarra y se apuntó socio definitivo de la capital catalana».¹⁹ Tenia aleshores 24 anys... I a poc a poc,

16. *Igualada Radical*, 9 març 1913.

17. Aquells mateixos dies, Viadiu va integrar-se en un comitè local de la Lliga de defensa dels drets de l'home (*Igualada Radical*, 8 febrer 1914).

18. Vegeu l'article «Ecos» a *Igualada Radical*, 8 novembre 1914.

19. J. Ferrer, «Prontuario viadiuense», cit.

lluny de la seva vila natal, i probablement arran de les noves coneixences, es devia anar desenganyant del republicanisme radical i de la política. Així, el darrer article que va publicar al periòdic lerrouxista igualadí, a l'inici de 1915, ja mostra un home força decebut, fins i tot del seu propi partit:²⁰

«[...] *Hay que declararlo, que actualmente no somos lo que éramos ayer, casos recientes lo acreditan [...], son una demostración palpable de nuestra inercia y de nuestra impotencia.*

[...] *A los radicales, a nosotros en particular, se nos hace necesario infiltrar a la opinión el estado actual de nuestra situación, ya que de continuar en esta cómoda, pero fatal posición, vamos a perder los principios de Libertad que tan brillantemente habíamos ganado».*

En aquell mateix gener de 1915, els blanquers igualadins, que eren l'avantguarda de la lluita social a la ciutat, van fer una vaga de quinze dies en demanda de la jornada de vuit hores. El conflicte va acabar en victòria per als obrers, que van arrencar dels patrons el compromís de fixar la nova jornada a partir del primer de juliol, tal com així va ser. Segons Ferrer i Farriol, Viadiu, que devia anar i venir, va ser un dels dirigents d'aquesta vaga.²¹

L'ANARQUISME. L'AMISTAT AMB EL NOI DEL SUCRE I JOAN PEIRÓ

Va ser en aquesta època que Viadiu va acabar abraçant, amb entusiasme, la causa anarquista. Al servei d'aquestes noves idees, la seva facilitat per a la ploma va traslladar-se, segons Ferrer i

20. «Lo que va de ayer a hoy», *Igualada Radical*, 3 gener 1914.

21. Joan Ferrer i Farriol, *Vida sindicalista*, París: Solidaridad Obrera, 1957, p. 49. D'altres dirigents van ser l'anomenat Ganxo, Candi Roca i el seu oncle del mateix nom; Bassó, Leonard Bertran, Ramon Puig, Antoni Vila, Francesc Just i els blanquers dels «Joves Lliures», un grup creat l'abril de 1914.

Farriol, a una altra publicació local, *El Obrero Moderno* (1909-1918), continuadora de la cèlebre *La Federación Igualadina*.²² Sembla que el contacte amb determinats líders anarquistes a Barcelona va produir-se a través de la seva assistència regular a les tertúlies que aquests celebraven al Cafè Espanyol del Paral·lel. Allí va acabar de fer el tomb de les seves idees, va decidir ingressar a la Confederació Nacional del Treball (CNT) i no trigaria a convertir-se en un col·laborador assidu de *Solidaridad Obrera*, sobretot a partir de 1918. Ens consta, per exemple, la seva relació amb Plaja, Carbó, Cardenal, Ortega i altres significats anarquistes de l'època.²³

I allí, també, va travar una forta amistat amb el dirigent més important del sindicat, Salvador Seguí, el Noi del Sucre, amistat que duraria fins que aquest darrer cauria assassinat al carrer de la Cadena el 10 de març de 1923, a mans dels pistolers blancs de l'anomenat Sindicat Lliure, a sou de la patronal. El 1930, Viadiu li dedicaria una coneguda biografia, que seria reeditada trenta anys després.²⁴ Sobre aquesta amistat, un militant i editor anarquista de Palamós prou conegut, Hermós Plaja, va escriure el que segueix:²⁵

«Viadiu fué uno de los compañeros que más fraternalmente congenió con Seguí. Y que más se identificaron en los problemas que nuestras luchas implicaban. Viadiu tenía la virtud inapreciable de

22. J. Ferrer, «José Viadiu, o la pasión y la constancia», cit. Hem buidat *El Obrero Moderno* i no hi hem localitzat cap article signat per Viadiu.

23. M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1785. No és aquesta l'única tertúlia que l'anarquista igualadí va seguir de manera regular en aquells anys. En coneixem almenys una altra un xic més tardana, al bar del Pi de la plaça del Beat Oriol, on solien trobar-se, a més de Viadiu, Martí Barrera —que era l'administrador de Solidaridad Obrera—, Rafael Vidiella, Jordi Arquer i Amadeu Bernardó. Vegeu S. Tavera, *Solidaridad Obrera...*, p. 117.

24. Vegeu l'annex. La memòria posterior considerava també que Viadiu era l'autor real d'alguns dels textos signats per Seguí.

25. Hermós Plaja, «Salvador Seguí, hombre de la C.N.T.», a DD.AA.: *Salvador Seguí. Su vida, su obra*. París: Ed. Solidaridad Obrera, 1960. «Cuadernos Populares», núm. 2, p. 76-77.

Salvador Seguí i Joan Peiró

justipreciar los acontecimientos con el prisma más cercano a la visión que Seguí tenía de los problemas que nos atosigaban en aquellos días. Viadiu era amigo entrañable, no un idólatra, de Seguí. Y buen consejero del «Noi» si alguna vez la duda reclamaba del amigo el consejo. Y este detalle no puede ser olvidado cuando se estudia a Seguí como recto exponente de un sentido más o menos exacto de la calidad del hombre.

Viadiu, que militaba activamente en la organización catalana, era de los que veían en Seguí la ecuanimidad hecha firmeza; la cordialidad sin entrega de su pensar; la generosidad y la fijeza de pensamiento cuando se trataba de dejar bien parada y sin hipotecas a la C.N.T.».

Aquesta amistat de Seguí i Viadiu va portar-los fins i tot a compartir el mateix sostre en determinades èpoques. Ferrer i Farriol en recull un cop més el testimoni:

«En uno de esos desarraigos [de Ferrer, fugitiu temporalment d'Igualada] José Viadiu lo llevó a su

casa, que era la misma de Salvador Seguí, Agustín Castellá y Teresa Muntaner [compaña de Seguí]. Los tres primeros constantemente tomaban parte, como oradores, en mítines cenetistas.

Tal hogar era tranquilo de suyo, pero pintoresco. Viadiu cada noche leía entero un libro; Seguí se mostraba irregular en sus recogimientos nocturnos, como Castelló [...]. El primero en levantarse en la casa vestía con las prendas que le venían a mano, construyendo a los rezagados, o al rezagado, a enfardarse con la ropa sobrante».²⁶

Una altra gran amistat forjada en aquests anys va ser la que l'unia amb Joan Peiró, de qui també va elaborar una biografia inacabada i amb qui compartiria l'activitat militant durant una vintena d'anys i un temps d'exili a París. En parlarem més endavant.

26. J. Ferrer, *Vida sindicalista*, p. 60. Mort Seguí, Teresa Muntaner s'uniria a Agustí Castellà. Muntaner va morir als 92 anys, a finals de 1981.

LA VAGA GENERAL REVOLUCIONÀRIA DE L'AGOST DE 1917

La història dels anys següents de la biografia de Viadiu és la de les seves activitats com a membre del nucli dirigent de la CNT. El trobem de seguida com a participant en el moviment revolucionari que va tenir lloc l'estiu de 1917, com a conseqüència del mal repartiment social dels beneficis derivats del recent *boom* econòmic i de la creixent inflació. A nivell espanyol, es pretenia instaurar una república democràtica. A la resta de l'estat, l'esforç de la vaga general va recaure principalment en els socialistes, però a Barcelona va dirigir-la la CNT pel seu compte i va donar-li un caràcter clarament revolucionari. El comitè estava integrat per Salvador Seguí, Francisco Miranda, Tomás Herreros, Josep Viadiu i altres. Però va proclamar-se l'estat de guerra, i l'enorme concentració de forces i de metralladores per part del capità general, Joaquim Milans del Bosch, va permetre desfer les barricades i fer rendir els centres de resistència. La vaga va durar del 13 al 18 d'agost i d'alguna manera havia cercat la complicitat de l'exèrcit, tal com s'havia esdevingut feia cinc mesos a Sant Petersburg, a l'inici de la revolució russa. Alguns dels membres del comitè de vaga cenetista, inclòs Seguí, van ser detinguts i Viadiu va amagar-se durant uns quants mesos a Badalona, a casa de Joan Peiró.²⁷

D'aquests dies de fervor revolucionari, Joan Ferrer ens aporta un nou testimoni sobre la conducta de Viadiu:

«[...] Desde una de las barricadas, Josep Viadiu, enardecido por la revolución, salió de entre el montón de trastos a arengar a los guardias de seguridad. Era pobre gente, que ganaba catorce reales, y a la que tenían día y noche de servicio, muerta de

*sueño y de miedo. Estaban como de un color terroso oscuro, como alelados, después de tantas horas sin dormir, corriendo. Viadiu les decía: «¿Qué es lo que defendéis, desgraciados, por catorce reales? Venid a comer con nosotros pan con butifarra».*²⁸

CONGRÉS DEL RAM DELS BLANQUERS (1918)

L'any següent, 1918, va tenir lloc al local dels federals del Poblenou de Barcelona un Congrés Nacional dels obrers del ram de la pell. No feia gaire que els blanquers barcelonins, que tenien la seva seu al Clot, al carrer d'Edison, havien arrencat per fi la jornada laboral de les vuit hores, tres anys més tard que els seus companys igualadins. L'objectiu principal del congrés era la unificació horària a partir dels acords aconseguits a Barcelona, però aquest intent xocava amb realitats com ara la de Palma de Mallorca, on encara es treballaven deu hores.

A propòsit d'això, Ferrer i Farriol explica una història curiosa, en la qual intervindria Viadiu. Resulta que, per a la seva vaga en reivindicació de la reducció de la jornada, els mallorquins refiaven d'un suport econòmic impossible que hauria de venir dels seus companys de Catalunya. Llavors els adobers de Barcelona van enviar Viadiu i l'aragonès Arbonés a Mallorca i vet aquí que aquests darrers, a través d'un socialista mallorquí, van entrar en contacte amb Joan March —llavors encara no gaire famós—, el qual, per despit envers la burgesia local amb qui tenia males relacions, va proporcionar-los un ajut de cinc mil pessetes en

27. Gerald H. Meaker, *La izquierda revolucionaria en España (1914-1923)*. Barcelona: Ariel, 1978, p. 123. Una explicació del mateix Viadiu a «Prolegómenos del movimiento de 1917» (*Solidaridad Obrera*, París, núm. 712, 13-11-1958).

28. B. Porcel, *La revuelta permanente*, p. 88. En un altre indret, Ferrer explica: «La respuesta fue una descarga cerrada, que en nuestro héroe no causó mella porque los prudentes en cuestión de un tirón lo derribaron al interior del parapeto» (J. Ferrer, «Prontuario viadiuense», cit.). La visió de Viadiu sobre la rebel·lió a «El movimiento revolucionario de 1917» (*Solidaridad Obrera*, núm. 754, 3-9-1959).

efectiu per als vaguistes. Tot va acabar bé, doncs, i, espantats els patrons davant un ajut «barceloní» que semblava realment consistent, van avenir-se almenys a les nou hores...²⁹

EL CONGRÉS DE SANTS I LA CREACIÓ DEL SINDICAT ÚNIC (1918)

Una altra fita significativa en aquest procés personal de Josep Viadiu és la que se situa al voltant de l'anomenat Congrés de Sants. A partir de l'octubre de 1917, amb l'experiència adquirida dels darrers temps i en plena fase d'expansió, la CNT va desplegar una tasca molt intensa per propagar la idea d'unificar els sindicats d'ofici en uns organismes de ram o d'indústria, sense divisió de categories professionals.

De passada, i també per mitjà del periòdic *Solidaridad Obrera*, es plantejaven les altres qüestions que serien debatudes en el proper congrés, com ara el contingut anarcosindicalista de la CNT, la campanya a favor de la pedagogia racionalista o la validesa de la tàctica de l'acció directa. D'altra banda, la campanya contra l'encariment de les subsistències, amb violents assalts en algunes botigues, van motivar diversos incidents, que van culminar amb la suspensió de *Solidaridad Obrera* el 26 de gener de 1918, la suspensió de les garanties constitucionals i la declaració de l'estat de guerra, amb la repressió consegüent contra els sindicats.

Parlant del periòdic anarcosindicalista, cal dir que va ser també en aquell moment que es va intentar dotar-lo d'un mínim d'estabilitat econòmica i periodística. En paraules de Susanna Tavera,

«Diverses foren les mesures contemplades: l'increment del preu de la subscripció i la recerca d'ajuts, sense decidir-se davant la disjuntiva entre augmentar el preu i mantenir el número de planes o, pel

contrari, reduir aquestes mantenint el preu. Però, la darrera paraula seria la d'una comissió consultiva formada, entre d'altres, per Peiró, Martín Barrera —l'administrador del diari—, José Viadiu, Costa Íscar i Ricardo Fornells. Redactaren un projecte que li va ésser presentat a la CNT de Catalunya l'abril de 1918».³⁰

Tornant als preparatius del que seria el congrés de Sants, era ben clar que s'imposava la necessitat d'una gran assemblea que completés la reorganització confederal iniciada el 1915:

«[...] Josep Viadiu, en un altre article publicat a *Solidaridad Obrera* titulat «En vespres del Congrés», el 17 de juny de 1918, cridava l'atenció en el mateix sentit. Calia que aquell congrés no fos com els altres. Havia de fer-se una intensíssima tasca propagadora i sensibilitzadora sobre les seves finalitats per estimular-hi la participació obrera i aconseguir els resultats més òptims. La classe obrera havia d'aprofitar el congrés per a plantejar-se i estudiar tots els problemes d'actualitat, des de problemes d'organització a problemes de principis».³¹

D'altra banda, l'establiment dels límits exactes dins els quals s'havia de desenvolupar l'activitat sindical creava interiorment discussions molt enceses, no sempre fàcils de resoldre:

«[...] Com en altres àrees, la discussió sobre l'estratègia a seguir també va portar tensions en el si de la CRT [Confederació Regional del Treball de Catalunya]. *L'amic íntim de Seguí, Josep Viadiu, creia que seria beneficiós ampliar l'organització per donar cabuda a d'altres grups socials, incloent-hi els botiguers, que en la seva majoria llogaven el seu*

30. S. Tavera, *Solidaridad Obrera...*, p. 26-27 («Proyecto para la organización del diario que el Comité Consultivo somete a la consideración de los organismos obreros de España», *Solidaridad Obrera*, 8-4-1918 i 27-4-1918).

31. Manuel Lladonosa, *El Congrés de Sants*. Barcelona: Ed. Nova Terra, 1975, p. 47.

29. Tota aquesta història a B. Porcel, *La revuelta permanente*, p. 105-106, i a «Prontuario viadiuense».

habitatge. Aquest punt és important perquè mostra què pensaven els homes de Seguí sobre la manera d'arribar més enllà de la classe obrera industrial. Per contra, per a E. Mateo Soriano [pseudònim d'Estanislao Maqueda Mateo], un dels crítics més acèrrims de Seguí, això era un nou mitjà per atacar l'Estat. En efecte, les esperances de Viadiu no estaven necessàriament prou fonamentades. Un moviment com aquest corria el risc de portar la CRT a la confrontació amb sectors de la petita burgesia. [...]. No va ser fins a la Segona República que la CNT catalana va ser prou forta per organitzar vagues de llogaters».³²

Finalment, el congrés de CRT de Catalunya va tenir lloc els dies 28, 29 i 30 de juny i 1 de juliol de 1918 a l'Ateneu Racionalista de Sants. El nucli dirigent del sindicat, agrupat al voltant del *Noi del Sucre*, va repartir-se la feina:

«[...] Mira, Viadiu, Simó Piera, Rovira, Piñón, Martorell, Fornells, Pallejà, Mestres i Salvador Seguí, entre d'altres, protagonitzaren els debats favorables al Sindicat Únic, mentre que Salvador Nin dels boters, el Sindicat de constructors de pianos i Felix Monteagudo de «L'Espiga», principalment, s'oposaven a aquella modalitat. Cada ofici d'un ram o d'indústria similar esdevenia la secció d'un Sindicat Únic —de ram o d'indústria—. Els sindicats, alhora, formaven les federacions locals i aquestes restaven englobades en les Confederacions Regionals».³³

Fet i fet, el congrés va significar el triomf de les tesis dels sindicalistes, que van aconseguir no sols l'establiment del sindicat únic, sinó també la limitació de la defensa de l'acció directa a una

simple recomanació i l'afirmació de l'apoliticisme i el rebuig dels polítics professionals dins la CNT. L'èxit de la reunió va propiciar un creixement extraordinari del sindicat, de tal manera que la Confederació Regional del Treball de Catalunya va passar dels 73.860 afiliats que tenia durant la celebració del Congrés de Sants als 345.000 membres en acabar el 1918.

«[En aquells moments] la Confederació regional consumava el seu procés reorganitzador de les entitats sindicals en sindicats únics i es veia proper el moment de la veritable revolució, de l'autèntica lluita social que havia de desembocar en una transformació de les condicions socials i estatals existents. En aquest sentit la revolució russa actuava com un catalitzador. Els militants sindicalistes estaven entusiasmats per les notícies de la revolució bolxevic. El 24 de novembre de 1918, per exemple, Mira, Viadiu, Peiró, Fornells i Seguí parlaven al Teatre del Bosc de Barcelona, en un míting de commemoració de la revolució russa. En ell, s'hi deixava clar, de manera precisa, que els obrers, aixoplugats sota la bandera de la Confederació, no anirien a la vaga general si no era per enderrocar el règim capitalista o bé per incidències de les lluites econòmiques».³⁴

A finals d'aquell 1918 o començaments de 1919, i per propagar la nova estructura orgànica de la CNT, Josep Viadiu va viatjar a diversos punts d'Andalusia en unió d'altres sis representants sindicals més (entre els quals Francisco Botella, Josep Boix, Pere Massoni, Gil), en un viatge força accidentat com a conseqüència de l'actitud molt agressiva del governador de Sevilla, el conde de

32. Angel Smith, *Anarchism, Revolution and Reaction. Catalan Labour and the Crisis of de Spanish State, 1898-1923*. New York-Oxford: Berghahn Books, 2007, p. 266. Hem traduït de l'anglès original.

33. Manuel Lladonosa, *El Congrés de Sants*, p. 80. Viadiu va assistir al congrés com a secretari i en representació de la Federació Nacional dels blanquers, amb seu a Barcelona.

34. *Ibidem*, p. 132. El 16 desembre 1918, en un article titulat «Bolcheviqui» i publicat a *Solidaridad Obrera*, Viadiu afirmava que «*Bolchevique es la nueva idea que anhelamos, es paz, armonía, justicia, equidad, es la vida que deseamos y que impondremos en el mundo*».

35. Josep Viadiu, «Acuerdo y propagación del Sindicato Único», a *Solidaridad Obrera* (París, núm. 714, 27 novembre 1958).

Salvatierra, i d'una certa premsa sevillana, que va desfermar una campanya contra «los agotadores anarquistas que propagaban la revolución social».³⁵

L'excursió propagandística també va portar Viadiu per alguns indrets de Catalunya, fonamentalment per terres tarragonines, però també d'altres. Així, el dia 12 de desembre de 1918, Felip Barjau, Josep Viadiu i Llibertat Ròdenas —que aviat seria la companya de Viadiu— van intervenir en un míting a Igualada, a la Federació Obrera. Presidia l'acte el calderer Josep Forn, àlies *Belitò*. Viadiu va tancar l'acte: «*Amb un to vibrant, va dir que s'imposava una actitud enèrgica contra la burgesia i demanà la llibertat dels presos*».³⁶

El moment era realment propici i el nucli dirigent de la CNT catalana no va desaprovechar-lo. De passada, i com no podia ser d'altra manera, es prolongaven els debats al voltant dels límits de l'activitat sindical:

«[...] *La política de Seguí de donar a conèixer la CRT era part d'una estratègia que tenia com a objectiu convertir la CNT en l'organització obrera més poderosa d'Espanya. Per tal d'aconseguir-ho, tant ell com Pestaña estaven disposats a treure a la CRT la seva reputació de ser una organització creada únicament per als treballadors industrials i integrar també els «treballadors tècnics», els quals no solament ampliarien el poder d'atracció de la CRT sinó que també ajudarien en la transició vers una futura societat sindicalista. Sota els auspicis de Josep Viadiu, durant el mes de setembre [de 1919] es va constituir una Unió de les Professions Liberals. Dos anys més tard, Seguí, tal com ho havia fet Viadiu abans que ell, va anar més enllà i va*

*expressar de manera optimista la seva esperança que la lluita contra els abusos dels propietaris podria servir per construir llaços entre els treballadors i les classes mitjanes. És més, Seguí va desenvolupar la idea —ja discutida en els cercles anarquistes de la primera dècada de segle— que els sindicats havien d'anar més enllà del seu rol de defensa dels treballadors en tant que productors i lluitar també pels drets dels consumidors».*³⁷

Aquesta actitud del nucli dirigent de la CRT ha merescut valoracions com la que transcrivim de l'historiador Gerald H. Meaker:

«*Dirigentes como Salvador Seguí, Salvador Quemades, Ángel Pestaña, Juan Peiró, José Viadiu, Simón Piera y José Molins fueron, en virtud de su interés por la organización, los precursores, más o menos inconscientes, de una evolución hacia el reformismo y la adaptación, tendencias que ya se habían apoderado de muchos sindicalistas franceses. No cabe duda de que estos hombres, en su pensamiento, eran revolucionarios realistas, sabedores de que la revolución no podía venir hasta que los trabajadores hubieran ampliado sus filas y fortalecido su capacidad organizadora. Por esta razón, fueron los pioneros de los sindicatos únicos e instaron constantemente a la necesidad de mayor organización y disciplina, así como de funcionarios a sueldo, fondos de huelgas y demás*».³⁸

Finalment, acabarem aquest epígraf recordant que, tanmateix, l'activitat sindical no garantia pas la subsistència dels dirigents de la CRT. En aquest sentit, sembla que, en algun període d'aquell 1919, Josep Viadiu va treballar com a corrector de *La Vanguardia*.³⁹

36. Arxiu Comarcal de l'Anoia, Arxiu Històric de la Ciutat d'Igualada, CI, llig. 632-2, 1918-12-12, citat a Soledad Bengoechea, *Les dècades convulses: Igualada com a exemple*, Igualada: Ajuntament/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 119. Així, doncs, és inexacte que Viadiu i Ròdenas no es coneguessin fins al 1920 a Valls, com es repeteix sovint.

37. A. Smith, *Anarchism, Revolution...*, p. 305.

38. G. Meaker, *La izquierda revolucionaria...*, p. 293.

39. S. Tavera, *Solidaridad Obrera...*, p. 116.

LA DEPORTACIÓ A LA MOLA (1920)

No és aquest el lloc de comentar la radicalització dels problemes socials que es va produir a Barcelona a partir de 1919, l'any de la gran vaga de la Canadenca i de la repressió posterior. L'enduriment de la patronal, la duresa dels governadors civils i alguns atemptats contra patrons van fomentar un clima de violència social que engendraria el pistolerisme i l'ascens dels anomenats «grups d'acció» entre els rengles de l'anarcosindicalisme.

Ja sota la fèrula del governador civil Martínez Anido i del cap de policia Miguel Arlegui, van anar produint-se diverses mesures encaminades a desactivar per complet el sindicat, que va ser legalment dissolt el novembre de 1920. I utilitzant el pretext que ho feia per la pròpia seguretat dels líders anarquistes, el governador civil va ordenar un empresonament a la Model i una posterior deportació a l'illa de Menorca dels principals dirigents de la CRT de Catalunya, que el dia 30 de novembre de 1920 —una jornada freda i plujosa— van ser traslladats amb el vaixell *Giraldà* fins a la fortalesa d'Isabel II de Maó, coneguda popularment per castell de la Mola. Entre els detinguts hi havia gent com Seguí, Viadiu, Barrera, Simó Piera, Camil Piñon..., fins a un total de 36 que més endavant es convertirien en 64 i, finalment, en uns 400. A aquests anarquistes van ser-hi afegits l'advocat i regidor Lluís Companys —el futur president de la Generalitat— i el periodista Antonio Amador. L'endemà, quan el vaixell va arribar a Maó, un dels oficials de la tripulació va comunicar als deportats que l'advocat laboralista Francesc Layret havia

estat assassinat a Barcelona. Alguns dels deportats a la Mola van restar a la presó fins al setembre de 1921 i d'altres fins a la primavera de 1922.⁴⁰

Aquell mateix 1920, Viadiu havia viatjat a Bilbao per tractar amb la UGT el tema del pacte sindical.⁴¹

LA SOLI A VALÈNCIA (1922)

La notícia següent de la trajectòria biogràfica de Viadiu —ja retornat de Menorca i de nou instal·lat a casa del *Noi del Sucre*— té a veure novament amb *Solidaritat Obrera*. El 31 de març de 1922 es van restablir a tot Espanya les garanties constitucionals, però la CNT continuava estant en la il·legalitat. Així i tot es van fer gestions per fer reaparèixer el diari, aquest cop des de València i a partir del dia primer de maig.

A tal efecte, i a proposta de Joan Peiró, Viadiu va ser enviat a València, amb la «fortuna» d'unes cinquanta pessetes a la butxaca. Ell mateix ho explicaria anys després amb aquestes paraules:

«La misma mañana de la llegada se dió un mitin anunciando dicho propósito. [...] A los pocos días llegó a Valencia Felipe Alaiz; venía procedente de Tarragona [...]. Al poco tiempo también compareció de Barcelona Antonio Amador, desdichado compañero que murió muy joven. [...] Otro que figuró en el cuadro de redacción fué el recientemente fallecido Eusebio C. Carbó, entonces preso y procesado injustamente [...]. Carbó, por lo tanto, mandaba su colaboración desde la cárcel [...]. Sería imperdonable no mencionar el equipo tipográfico, entre los que figuraban Vidiella, Masip, Bueso, Alfarache, Margeli (al salir libre del proceso que se le seguía) y algunos más que no recuerdo. Ex profeso cito aparte al gran Eladio Bernal, competente tipógrafo.

40. Records de Viadiu sobre la deportació a *Juan d'Agramunt*, «La deportación al castillo de la Mola», *Estudios Sociales*, Mèxic, 15 abril 1945, p. 63-68, i J. Viadiu, «La deportación al Castillo de la Mola», *Solidaridad Obrera*, París, núms. 737 i 738, 7 i 14 maig 1959.

41. M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1785.

[...] Seguramente que no ha existido jamás otra publicación diaria que apareciera con las características de la SOLI de Valencia. En primer lugar no se nombró director. No hubo jamás local alguno de redacción. Cada quien escribía los artículos o notas en su casa, en la cárcel, en el café o en la imprenta y los entregaba directamente a la composición, sin que ningún día y a su hora dejara de salir el periódico [...]. Hubo un momento en que el débito de papel y de la imprenta amenazaba la vida de SOLI. Para mitigar esta penuria me encargaron que hiciera una excursión para recoger fondos. Estuve en Madrid [...], Zaragoza, Logroño, Pamplona, Bilbao, etc. Se recogieron unos miles de pesetas que sirvieron para enjugar el déficit y dar largas para que la SOLI pudiera seguir publicándose». ⁴²

42. Pep del Noia (J. Viadiu), «Nacimiento y muerte de un periódico», *Solidaridad Obrera*, París, noviembre 1959, núm. extraordinari.

A causa d'aquestes penúries, l'edició valenciana del diari es va haver de transformar en bisetmanal a partir del començament d'octubre. Encara que amb algunes irregularitats, aquesta periodicitat es va conservar fins a desaparèixer al gener de 1923, quan va ser retornat de nou a Barcelona. ⁴³ En paraules de Francisco Madrid,

«La fracción comunista se apresuró a contraatacar sacando a la luz el diario *Lucha Obrera* el 4 de diciembre. [...]. Este diario contó con la colaboración de tres anarquistas: Antonio Amador, José Viadiu y Felipe Alaiz. Estos dos últimos habían sido, hasta su suspensión, redactores de *Solidaridad Obrera*. Aproximadamente un mes duró esta experiencia financiada casi totalmente por el sindicato de la metalurgia». ⁴⁴

43. Referències d'aquesta aventura valenciana —amb diverses variants entre si— a B. Porcel, *La revuelta permanente*, p. 76; S. Tavera, *Solidaridad Obrera...*, p. 42; i Francisco Madrid, *Solidaridad Obrera y el periodismo de raíz ácrata*, Barcelona: Ediciones Solidaridad Obrera, 2007, p. 127.

44. F. Madrid, *Solidaridad Obrera...*, p. 170.

UNA PARELLA POC CONVENCIONAL. LA CONFERÈNCIA DE SARAGOSSA (1922)

Van ser aquests els temps en què Viadiu va unir la seva vida a la d'una noia valenciana, Llibertat Ròdenas, molt activa i de notable bellesa, i de la qual parlarem al final d'aquest treball. L'havia conegut l'any 1918 en una d'aquelles gires de propaganda a què ens hem referit abans, però no sabem res més d'aquells inicis. D'aquell matrimoni en naixerien tres fills, Armand, Hèctor i Ismael. Diguem també que, en paraules de Josep Peirats, la vida en família va posar terme a la cèlebre bohèmia de Viadiu: «*Libertad le sentó la cabeza*»...⁴⁵

Tanmateix, la vida d'aquella parella no era gens convencional i l'activisme anarcosindicalista l'apressava constantment. Així és que ens hem de referir a continuació a una altra baula important en l'evolució de la CNT d'aquells anys. Parlem de la conferència nacional —tècnicament un ple— que l'11 de juny de 1922 va celebrar-se a Saragossa i que va tenir com a element més essencial «*la transferencia del poder sindical dels probolxevics als sindicalistes purs*». Es tallaven, doncs, els vincles amb la Comintern moscovita i s'anunciava que la CNT s'afiliaria a la nova internacional sindicalista (AIT) que llavors s'endegava a Berlín i que es va crear oficialment a finals d'any. Però hi ha un altre element del congrés que crida poderosament l'atenció:⁴⁶

«*El congreso de Zaragoza aprobó también una resolución que, no obstante desautorizar explícitamente todo acto de colaboración parlamentaria o política con los partidos, fue recibida por una parte de los elementos anarquistas como prueba de trai-*

ción a los principios de la CNT. Y es que contenía ciertas frases ambiguas acerca de la organización misma a la que se calificaba de «total y absolutamente apolítica». Los ponentes de esta resolución fueron Seguí, Pestaña, Josep Viadiu y Joan Peiró, a quienes los anarquistas acusaban entonces de tendencias reformistas por su afán de concluir acuerdos con la UGT, y porque se mostraban dispuestos a sacrificar el principio de la acción directa en aras de la intervención gubernamental en los conflictos laborales. Durante la segunda república, Pestaña y Peiró fueron el blanco predilecto de los anarquistas puros de la FAI, quienes no se cansaban de citar aquella resolución de Zaragoza para documentar la perfidia de sus oponentes».

En definitiva, aquella resolució política de Saragossa posava de manifest el fracàs de la Comintern a Espanya i, alhora, la supremacia dels elements moderats a l'interior de la CNT, entre els quals, com hem anat veient, Josep Viadiu s'arreglerava sense cap mena de dubte. Però, com ja sabem, aquest sector dirigent tindria poc després la seva baixa més sensible, amb l'assassinat del *Noi del Sucre* al març de 1923.

I, molt poc després, la profunda inestabilitat política que arrossegava de feia molt de temps el sistema de la Restauració —en un context europeu d'enfonsament gradual dels règims democràtics— va culminar amb el cop d'estat que, el 13 de setembre de 1923, va donar el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera. No cal dir que, entre les mesures de persecució del moviment obrer que va instaurar la dictadura militar, hi va haver la declaració d'il·legalització de la CNT, que va veure clausurats els seus periòdics i els seus locals, alhora que molts dirigents eren detinguts o fugien a França. Començava una travessia del desert, clandestina i amb l'organització desuniada, que no s'acabaria fins a la proclamació de la Segona República...

45. J. Peirats, «Mi Pepe...», cit.

46. John Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución en España (1930-1937)*, Barcelona: Ariel, 1974, p. 18-19. Vegeu sobretot Gerald H. Meaker, *La izquierda revolucionaria...*, p. 293. I també M. Amàlia Pradas Baena, *L'anarquisme i les lluites socials a Barcelona 1918-1923: la repressió obrera i la violència*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 208-209.

LA FEINA DE CORRECTOR.**ELS FETS DE PRATS DE MOLLÓ (1925-1926)**

És possible que correspongui a aquesta època un empresonament que va sofrir Viadiu al llarg de vuit mesos i del qual parla Joan Ferrer i Farriol sense precisar-ne la data. Ferrer se sentia un xic responsable de la detenció, per haver visitat el seu amic a l'amagatall on es trobava del carrer de Perot lo Lladre.⁴⁷

En qualsevol cas, i paralitzat l'activisme sindical a plena llum, calia tanmateix resoldre les angoixes de la vida quotidiana i la necessitat de subsistència. Així, sabem que el 1925 Josep Viadiu treballava com a corrector en una important editorial alemanya, la Rudolf Mosse Ibérica, situada en un espaiós primer pis de la Gran Via, cantonada a la Rambla de Catalunya, davant del Cafè Oro del Rin. Hi treballaven una quarantena de persones (comptables, mecanògrafs, agents viatgers i, sobretot, correctors), entre els quals el també sindicalista Pere Foix. La tasca d'aquella casa amb tant de personal era elaborar un Anuari de gran qualitat. Però l'editorial anava malament i el juliol de 1926 va acomiadar la majoria de correctors. Immediatament després va tancar les portes.⁴⁸

Correspon a aquesta època un fet rellevant de la història catalana: l'anomenat complot de Prats de Molló, un intent d'invasió militar de Catalunya des de l'altra banda de la frontera. N'eren els promotors principals Francesc Macià i Estat Català, però l'intent va ser descobert i avortat al novembre de 1926. El que és menys conegut és que, a l'interior, va haver-hi contactes entre la gent de Macià i la CNT. L'anarquista Camil Piñon, que va participar-hi, ho explicava així:⁴⁹

47. J. Ferrer, «José Viadiu, o la pasión y la constancia», cit.

48. Vegeu Pere Foix, *Los archivos del terrorismo blanco. El fichero Lasarte 1910-1930*, Madrid: Las Ediciones de la Piqueta, 1978, p. 9-13 [primera edició, 1931]. Sabem que, almenys aquell 1926, el matrimoni Viadiu-Ròdenas vivia al carrer del Torrent de l'Olla, al barri de Gràcia.

49. Manuel Lladonosa, *Sindicalistes i llibertaris: l'experiència de Camil Piñón*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1989 (Episodis de la Història 275-276), p. 52.

«El Comitè Nacional, quan la dictadura, passà a Gijón. José M. Mallada vingué a Barcelona i ens reunírem al carrer Valldonzella, a casa de l'Eduard Layret. Hi érem: en Viadiu, Botella, el Minguet i uns quants més. Allà, en Mallada ens explicà la situació. Es formà un comitè revolucionari, on figuràvem Viadiu, Botella i jo. Ens reunírem un altre cop a Montjuïc, on nomenàrem Vidiella perquè substituís Carbó en els contactes amb Macià i amb els revolucionaris, portant la nostra representació. [...] Fracassat Prats de Molló, els contactes amb conspiradors republicans per part del comitè revolucionari nostre seguiren».

Sembla, fins i tot, que l'anarquista Francisco Ascaso, que seria un dels fundadors de la FAI, va participar en el complot entrenant paramilitarment els homes que s'esperaven en un lloc incert per entrar a Catalunya pel coll d'Ares.⁵⁰

EL MANIFEST D'INTEL·LIGÈNCIA REPUBLICANA (1930)

Com és natural, el rastre de Viadiu se'ns esvaeix en aquests anys. El seu nom no reapareix fins quan, sota l'anomenada *dictablanda* de Dámaso Berenguer, es va impulsar un front comú de les esquerres burgeses i obreres per tal de dur a terme un canvi de règim. D'aquí va sorgir-ne un manifest, probablement redactat pel socialista Rafael Campalans i publicat a *L'Opinió* del 2 de maig de 1930. Entre el nombrós grup de signants, Josep Viadiu. Tanmateix, i malgrat el nombre elevat d'adhesions rebudes, l'heterogeneïtat dels signants i els interessos de grup van conduir aquesta iniciativa al fracàs.

D'aquesta mateixa època, concretament del 15 de febrer de 1930, és l'aparició a Barcelona del setmanari *Acción*, òrgan dels sindicalistes del grup Solidaridad, constituït com a tendència dins de la

50. Entrevista Federica Montseny/Susanna Tavera, Tolosa del Llenguadoc, octubre 1975. Agraïxo a Susanna Tavera aquesta informació.

CNT per Àngel Pestaña, Juan López i Progreso Alfarache. Es tractava de gent de tendència revisionista, que volia contrarestar la influència de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) en l'anarcosindicalisme. Entre els números 39 i 47 (23 de novembre de 1930 - 3 de desembre de 1930), es va publicar diàriament per substituir *Solidaridad Obrera*, que havia estat suspesa pel govern. *Juan d'Agramunt*, és a dir, Viadiu, n'era un dels redactors, al costat d'Àngel Pestaña, Francisco Arín o José Mora, entre d'altres.

Diguem també que, ja en plena República, quan va produir-se l'aparició de l'anomenat *Manifest Trentista* —una declaració de l'agost de 1931 d'una trentena de dirigents de la CNT que s'oposaven a les tàctiques i els mètodes de la FAI—, Josep Viadiu, tot i ser molt amic i vell company d'alguns dels signants —entre els «trentistes» hi havia homes com Peiró, Pestaña o Piñón—, va preferir no prendre partit «*ni pels uns ni pels altres*» i no va adherir-se al manifest.

D'altra banda, crida força l'atenció la manca de notícies al voltant de Viadiu durant la Segona República, més enllà de l'aparició d'algun article, per exemple a *El Sembrador* d'Igualada o a *Combate*, òrgan dels anomenats Sindicats d'Oposició. El cert és que no va tenir cap protagonisme especial en els fets d'aquells anys, qui sap si perquè estava aqueferat en la criança dels seus fills, que llavors eren molt petits. En tot cas, hem de suposar que, en el context de les lluites de tendències que van produir-se a la CNT a partir de 1932, Viadiu va arrengrer-se amb el sector moderat que, enfront de la radicalització de la FAI, va escindir-se del sindicat per crear els esmentats Sindicats d'Oposició a la CNT (SSOO).⁵¹ I, com els seus companys, podem suposar que va reingressar al sindicat al començ de l'any 1936.

51. Cal dir, tanmateix, que Viadiu no figura entre els cinquanta-un signants del manifest que, al juny de 1933, va donar lloc als Sindicats d'Oposició. Per a aquests anys, vegeu Eulàlia Vega, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona: Curial, 1980, i ídem, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Lleida: Pagès Editors, 2004.

LA GUERRA CIVIL (1936-1939). DIRECTOR DE LA SOLI

Les properes notícies que ens arriben de Josep Viadiu ja pertanyen al temps de la guerra civil, en el qual va tornar a tenir un protagonisme indiscutible. Miguel Íñiguez resumeix aquesta etapa de la vida de Viadiu amb aquestes paraules:

[Josep Viadiu] *durante la guerra destacó como mitinero y conferenciante (en febrero de 1937 gira de propaganda con Porté, Reverter y Carreño pro Federación Regional Campesina con actos en San Sadurní, Amposta, Granollers, Gadesa, Mora, Falset, Valls y Villafranca; en marzo del mismo año nueva serie de mítines y conferencias en Barcelona, Ivars de Urgell, Castellet de Llobregat y Horta y en abril de 1938 subió repetidamente a la tribuna por toda Cataluña en gira organizada por el Frente Popular), se encargó del Comité de Control de Empresas Colectivizadas de la primera región (noviembre de 1936) y dirigió Solidaridad Obrera (1938)*».

El resum és prou explícit sobre una nova època de gran activisme polític i sindical. Però potser val la pena deturar-se un moment en l'episodi citat en darrer terme. Concretament, podem resumir els fets dient que, durant la guerra, les greus desavinences internes, la participació dels anarquistes en el govern i les arbitrietats de la censura havien conduït la *Soli* a una greu crisi interna que va implicar, pel maig de 1938, la destitució del director, Jacinto Toryho, i del redactor en cap, Abelardo Iglesias. La resta de la redacció va dimitir, solidaritzant-se amb ells. Tot plegat va exigir, doncs, una profunda reorganització interna, que va ser encarregada fonamentalment a Josep Viadiu, que va ser-ne el nou director, i a Jacobo Prince, el nou redactor en cap.

En paraules de Susanna Tavera, «*al front de la Soli, Viadiu va fer seva la línia del MLE [Moviment Llibertari d'Espanya] cridant una i altra vegada a la resistència fins el darrer esforç. Només cal una*

ullada als últims números de *Solidaridad Obrera*, del 21 al 24 de gener de 1939, per establir la realitat i contingut d'aquest periodisme de guerra».⁵²

Viadiu va restar al capdavant del diari fins que l'exèrcit del general Franco va entrar a Barcelona, dos dies després que *Solidaridad Obrera* hagués emmudit manifestant-se contra «la desmoralització i el derrotisme». Ell i la seva companya van ser, de fet, dels últims de marxar, preocupats en bona mesura per la sort que podien córrer els seus tres fills: i és que, per protegir-los de la fam i els bombardeigs, i fent cas d'un vell amic reconvertit al comunisme, Rafael Vidiella, el matrimoni Viadiu-Ròdenas havia decidit evacuar-los a la Unió Soviètica al juny de 1938.

Començava ara el període sens dubte més dramàtic de la vida del nostre biografiat, no sols perquè va haver de conèixer les penalitats de l'exili, sinó perquè la seva família en sofriria encara un dolor molt més íntim, com tindrem ocasió de veure ben aviat.

L'EXILI A FRANÇA: SANT CEBRIÀ, PARÍS, BORDEUS

Només en travessar la frontera, Viadiu va haver de passar uns mesos en un camp de refugiats situat a la platja de l'Aigüal de Sant Cebrià del Rosselló. Obert el 9 de febrer de 1939 i pensat inicialment com a camp de classificació, l'arribada massiva de refugiats va convertir-lo en un camp d'internament que acabaria acollint unes 150.000 persones.⁵³

En sortir del camp de Sant Cebrià, Viadiu va travessar França i va arribar fins a París, sense saber on anar a raure. Només tenia l'adreça d'un amic que treballava en un centre d'acollida per a infants espanyols refugiats. En visitar-lo, va trobar-se casualment amb Joan Peiró, el seu vell amic sindicalista, que llavors es trobava a París, sense la família, treballant per a la JARE, la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles, impulsada per Indalecio Prieto i creada a l'exili per la Diputació Permanent de les Corts espanyoles el 26 de juliol del 1939. I, basant-se en un text del mateix Viadiu que no cita, explica Josep Benet:

«Després d'una forta abraçada, amb la qual tots celebraren el retrobament, Peiró li preguntà si tenia allotjament. En dir-li que no, l'invità a compartir l'habitació que ell tenia llogada al modest hotel Blomet. Després anaren a sopar al senzill restaurant on Peiró solia anar, quan menjava fora de l'habitació de l'hotel. [...] Deixem que sigui el mateix Viadiu qui expliqui els records d'aquest temps que convisqué amb Peiró a París: «Largo tiempo compartimos la misma habitación, tan oportuna como generosamente ofrecida por él».⁵⁴

El lloc següent de destinació de Viadiu, en unió de la seva companya, va ser la ciutat de Bordeus, sens dubte amb l'esperança de trobar-hi un vaixell que, com en el cas de tants i tants d'altres exiliats, els permetés de saltar cap a Amèrica. I així va ser.

L'ESTADA A LA REPÚBLICA DOMINICANA. EL TAMARINDO

Cap a les deu del matí del dia 2 de desembre de 1939 va salpar de Bordeus el paquebot *La Salle*, que portava la tercera expedició de refugiats espanyols amb destinació cap a Amèrica. Hi

52. S. Tavera, *Solidaridad Obrera...*, p. 110.

53. «El camp era en una gran platja nua, envoltada de reixes de filferro (excepte per la part del mar), sense cap mena de construccions ni serveis i amb l'agreujant que, en un dels extrems del camp, s'hi estenien uns aiguamolls que empitjoraven, si encara era possible, les condicions de salubritat del camp» (David Tormo, *Els camps de refugiats. La Guerra Civil: balanç final. D'Argelers al Barcarès*. Barcelona: Edicions 62, 2006).

54. Josep Benet, *Joan Peiró, afusellat*, Barcelona: Edicions 62, 2008.

viatjaven 771 refugiats i el trajecte va haver de fer moltes zigues-zagues per l'Atlàntic per tal d'evitar els submarins alemanys. El dia 19, el vaixell va arribar a Ciudad Trujillo i a l'estuari de l'Ozama, a la República Dominicana. Al moll els esperava un sol personatge blanc: Roberto Alfonso, un militant del sindicat de la Construcció que durant la guerra havia estat un dels màxims dirigents de la federació local de la CNT de Barcelona.

Els viatgers van desembarcar i finalment van anar a parar a la zona del Corral de los Indios, cèlebre monument arqueològic llegat dels indis precolombians, i més concretament a San Juan de la Maguana, on es trobava la parcel·la *El Tamarindo*. Era una zona de nova colonització endegada pel govern del dictador Trujillo, que va aprofitar l'arribada dels immigrants espanyols per dur a terme un ambiciós pla de desenvolupament demogràfic de les zones rurals de la illa. Els refugiats espanyols van ser allotjats en una quarantena de cases, a cinc quilòmetres de San Juan. S'hi trobaven, a més de Josep Viadiu i Llibertat Ròdenas, diversos anarquistes prou coneguts, entre els quals Eusebi C. Carbó, Proudhon Carbó, Carme Darnaculleta, Progrés Ròdenas i Josep Peirats. Deixem que sigui aquest darrer, que va conèixer Viadiu en el mateix moll de Bordeus, qui ens expliqui aquesta extraordinària peripècia:⁵⁵

«El Tamarindo era un vasto lote de tierra cedido por el gobierno dominicano en usufructo a los españoles refugiados, naufragos supervivientes de la guerra de España. Había llegado el momento de probar la veracidad de nuestra condición campesina manifiesta en las fichas que facilitaron nuestra evacuación de los puertos de Europa, profesión enfáticamente acreditada en nuestros pasaportes de

55. Josep Peirats i Valls, *Memorias*, fragments reproduïts a *Suplementos Anthropos*, núm. 18, Barcelona, 1990, p. 69. Una versió complementària del viatge i de les vicissituds passades a la República Dominicana a J. Peirats, *De mi paso por la vida. Memorias*, Barcelona: Flor del Viento, 2009, p. 474.

emigrantes. Y allí era Troya habérselas con un suelo reseco y petrificado por el abandono y en lidia descomunal con unos enormes torazos, más brutos que su propio arado; unos bueyes mal castrados, empeñados en probar la velocidad de nuestras piernas cada vez que nos acercábamos a ellos armados de la muy buena intención de enyugarlos».

I continua Peirats:

«Cada uno de nosotros tenía allí una función específica. Estábamos en plena seca de invierno —es un decir— y era el momento oportuno para despejar los campos de su bosque de maleza. La mayoría nos habíamos organizado en una especie de guerrilla llamada a tumbar a machetazos las altas matas de guinea, que el sol tropical había de secar más tarde y convertir el fuego en ceniza y abono».

L'experiència agrícola, sense eines ni animals suficients, anava a mal borràs i tots els residents de San Juan només pensaven en la manera de marxar cap a Mèxic. Mentrestant, però, la vida continuava. I explica Peirats:

«Las casas estaban habitadas por familias o grupos de afines sin familia. Una especie de tertulia ambulante se auspiciaba todas las noches —por riguroso turno— en una vivienda diferente. Corría a cargo del ama de casa el servicio de café. Nuestros problemas eran todo lo variados que cabe en unas circunstancias nunca variables. Orden del día: 1º Lectura de la prensa diaria. 2º Comentario tendido sobre tal o cual carta llegada de México, hablando de visados. 3º Informe del último desesperado llegado de Ciudad Trujillo. 4º Concurso abierto para decir cualquier chiste o contar algún chisme. 5º Alguien que quiera cantar. 6º Otra ronda de café. 7º Vuelta a la cuestión de los visados, y 8º Asuntos generales. Que nos íbamos a México era cosa archisabida. Nada teníamos que hacer aquí. En cerca de un año de colonización, ¿quién era el guapo que pudiese exhibir una sola cosecha que mereciera tal nombre? [...] —¡Una previa! ¿Qué es lo que tenemos

que hacer, entonces? —¡Las maletas y echar carretera alante! *Viadiu hablaba como un oráculo*».

En aquella estada d'un parell d'anys a San Juan de la Maguana, a Santo Domingo, Viadiu, que ja tenia cinquanta anys, va emmalaltir per culpa d'una hèrnia. Així, doncs, ell i la seva companya —també malalta, de pal·ludisme— van haver de malviure, reclosos sovint en el seu *bohío*, comptant només amb una ajuda de cinc dòlars mensuals del polèmic Servicio de Evacuación de los Republicanos Españoles (SERE), creat per Negrín. Poc després va fer-se realitat l'anada a Mèxic, tan sospirada, previ un pas fugaç per la ciutat de l'Havana.

LA MORT DE DOS FILLS. L'ARRIBADA A MÈXIC

El que no sabien Viadiu i la seva companya és que, mentre vivien aquella dura aventura dominicana i preparaven el salt cap a Mèxic, els seus dos fills, Armand i Hèctor, de 16 i 17 anys, havien mort al setge de Leningrad, lluitant contra el Tercer Reich. Els germans Viadiu formaven part d'un grup que es va integrar en les milícies populars de defensa, compost per

«[...] *uns tres-cents joves, procedents de les colònies infantils que l'URSS havia creat per als refugiats espanyols. Eren nens i nenes que s'havien fet grans en l'ambient soviètic, que s'havien format ideològicament dins la cèl·lula del Komsomol, l'organització juvenil del PCUS, i que sentien com a propi el crit de «Za Ródinu, za Stalin» («per la Pàtria i per Stalin»)*.⁵⁶

Tot això, però, no ho sabrien probablement fins més tard, quan ja es trobaven instal·lats a la ciutat de Mèxic, allotjats en un *cuarto de azotea*

56. Jordi Albertí, «Els catalans de Stalin», a *La guerra civil a Catalunya (1936-1939)*. Vol. 6: *L'exili*, Barcelona: Edicions 62, 2007, p. 155. Al llarg dels 900 dies que va durar el setge (setembre 1941-gener 1944) hi van morir un centenar de republicans.

del carrer de Puente de Alvarado. Va ser llavors, concretament l'any 1946, quan van recuperar sortosament el seu fill petit, Ismael.⁵⁷

Abans, en l'espera, i per tal de guanyar-se immediatament la vida, Josep Viadiu va administrar un quiosc de llibres al passatge Iturbide de la ciutat de Mèxic. Quan va arribar Ismael, es van vendre el quiosc i el pare va entrar a treballar, un cop més com a corrector, a la UTEHA (Unión Tipográfica Editorial Hispano Americana), on també va col·laborar en la redacció del seu *Diccionario Enciclopédico* (1950) en deu volums. Per aquesta mateixa editorial van desfilar, com a empleats o col·laboradors i en períodes més o menys breus, altres coneguts exiliats, com el sindicalista valencià Marí Civera —que va arribar a ser-ne gerent de producció—, l'economista menorquí Estanislau Ruiz Ponseti —que també en fou gerent apoderat fins a 1964—, el militar Vicenç Guarner, l'antic ministre republicà d'Economia Lluís Nicolau d'Olwer o els escriptors Pere Calders, Lluís Ferran de Pol i Agustí Cabruja.

Mentrestant, calia adaptar-se a la nova situació i refer una vida militant a l'exili mexicà. Immediatament després d'haver arribat a Mèxic, el 1942, Viadiu va implicar-se en la represa de *Solidaridad Obrera*. *Portavoz de la militancia cenetista en el exilio*, que va ser possible gràcies en gran part als diners que arribaven de Panamà. Després, el 1945, i essent director de la *Soli* l'andalús Progreso Alfarache, Viadiu hi va continuar col·laborant. D'aquesta represa del periòdic ens en dóna més detalls Ignacio Clemente Soriano:⁵⁸

57. Ismael Viadiu i Ròdenas, casat amb Rosita Ilarraza Rossell i pare de dos fills que es diuen Mireya (1965) i Héctor (1967), havia nascut a Barcelona, al carrer del Torrent de l'Olla, el 12 novembre 1926, i va morir a Mèxic el 24 maig 2002. Va treballar també de corrector d'estil, va continuar professant les idees del seu pare i com ell va participar en diversos mitjans. Va deixar el seu testimoni sobre Leningrad a Eduardo Pons Prades, *Las guerras de los niños republicanos (1936-1995)*, Madrid: Compañía Literaria, 1997, p. 188.

58. Ignacio Clemente Soriano Jiménez, *Hermoso Playa Saló y Carmen Paredes Sans, el anarquismo silencioso (1889-1982)*. Salamanca: Universidad, 2002 (tesi doctoral inèdita), p. 725.

«[1942] Constituida en México la Delegación que ostenta la representación de todo el exilio anarcosindicalista, se proponen llevar a cabo un proyecto, que el núcleo mexicano había ideado hacía unos meses: la publicación de un periódico que recoja el sentir general del exilio libertario. El nombre elegido es el de Solidaridad Obrera, su primer director es José Viadiu, el cual había sido el último director, en España, del prestigioso órgano de la regional catalana [...]. El administrador es ahora Emilio Maldonado. Tienen periodicidad quincenal, saliendo a la luz el primer número el 5/5/1942; cuenta con 4 páginas y un precio de 15 centavos. La tirada inicial es de 1.000 ejemplares. La redacción y administración se encuentra en c/. Venustiano Carranza 50, 1º, sede del CCIM.»

I ja al gener de 1945 va aparèixer a Mèxic D.F. la «revista de divulgació» *Estudios Sociales*, dirigida per Josep Viadiu, amb José Bregel com a administrador i Abelardo Iglesias com a secretari de redacció. Era

una publicació d'una notable qualitat, amb format de llibre i un centenar de pàgines. En el primer número hi havia les signatures de Peirats, Viadiu, Samblancat, Peiró, Rocker, entre d'altres. El 1945 en van aparèixer els dotze números corresponents. L'adreça era la mateixa de la *Soli*. Simultàniament s'editava una Biblioteca de Estudios Sociales, amb més de 30 títols el 1945. En el segon número, Viadiu hi signa un article amb el pseudònim de Juan d'Agramunt i n'hi publica un altre amb el nom de José Viadiu. I així en els números següents.

Josep Viadiu va ser també director de l'edició mexicana de *Tierra y Libertad* que havia començat a sortir el 25 de juny de 1944 i que sobreviuria, al llarg de 408 números, fins al desembre de 1978. En aquesta direcció va substituir precisament el seu fill Ismael. Finalment, diguem que Viadiu va tornar a dirigir l'edició mexicana de *Solidaridad Obrera* en els anys seixanta. És un temps de molt de treball per sobreviure, de redacció de textos per a obres col·lectives —com és ara l'elaboració d'una

inacabada història de la CNT, que arrenca a finals de la dècada dels seixanta i després s'eternitza— i de múltiples col·laboracions periodístiques en la premsa de tot l'exili llibertari.

ELS ANYS DARRERS

Ja molt gran, a l'inici de la dècada dels seixanta, Viadiu va canviar d'empresa sense canviar de feina i va incorporar-se als Talleres Gráficos de la Nación, la societat cooperativa que havia creat el president de Mèxic Lázaro Cárdenas i constituïda amb participació estatal. Viadiu va ser invitat a treballar-hi per Martín Luis Guzmán, l'escriptor que havia estat ambaixador de Mèxic davant les Nacions Unides. Eren els temps de la campanya per la distribució de milions de llibres de text gratuïts i quaderns de treball als alumnes de les escoles primàries, a través de l'anomenada CONALITEG (Comisión Nacional de los Libros de Texto Gratuitos). Viadiu va restar-hi fins a la seva jubilació, que va produir-se realment en una edat molt avançada, concretament als 75 anys.

D'altra banda, sabem que ja mai no va sortir de la terra que l'havia acollit, que s'havia traslladat a viure al núm. 18 de la *calle de San Cosme* i que va continuar desplegant nombrosíssimes energies escrivint i col·laborant en un gran nombre de publicacions anarquistes. Els seus punts de vista es movien en els mateixos paràmetres de tota la seva vida, els d'una personalitat equànime, culta, insubornable i respectada per tothom. En els seus darrers moments treballava en una biografia de Joan Peiró, que tenia gairebé enllestida.

Va arribar a conèixer els seus dos néts, per als quals li agradava molt de fabricar ocells de paper. Però el 19 de gener de 1970 va morir la seva companya i ell no va trigar pas gaire temps a seguir-la: va traspasar a la ciutat de Mèxic el 23 de desembre de 1973. Tot l'exili llibertari va plorar sincerament la pèrdua d'un home que bé mereixeria un record molt més viu i agraït per part

de la ciutat que un dia el va veure néixer. Un home que Josep Peirats, que el va conèixer tardanament, va definir en essència com a recte de caràcter, «*el prototipo del catalán llamado de esparto, serio y seco, difícil al primer contacto, pero abierto como una flor con sus afinidades electivas*». En altres paraules del mateix Peirats, «*una de las personas más íntegras del anarcosindicalismo español contemporáneo*».⁵⁹

NOTES BIOGRÀFIQUES DE LLIBERTAT RÒDENAS RODRÍGUEZ

En paraules d'Àngel Samblancat, Llibertat Ròdenas (Xera, la Plana d'Utiel, 1892 – Mèxic, 1970) era la «*pálida vestal del sindicalismo rojo*».⁶⁰ Certament bonica, Llibertat Ródenas era filla de Custodi Ròdenas, un home republicà i anticlerical (els seus altres dos fills es deien Volney i Progrés, també reconeguts anarquistes). Traslladada la família a València, va anar breument a una escola laica, va estudiar fotografia, va fer pràctiques de modista i aviat es va fer un nom com a bona oradora i propagandista (1917).

El 1918, quan ella tenia 26 anys, la família es va traslladar a Barcelona i Llibertat va posar-se a treballar de fotògrafa i costurera. Anava a una escola nocturna i assistia a conferències i mítings. En un acte de Gràcia va demanar la paraula i va debutar com a oradora a Barcelona. Poc després,

59. J. Peirats, «Mi Pepe...», cit.

60. Data de naixement: 23 de setembre de 1891, 1892 o 1893... Segons algunes fonts, es deia Llibertat Ródenas *Domínguez*. Bibliografia sobre Ródenas: Lola Iturbe, *La mujer en la lucha social y en la guerra civil de España*, reed. completa, Islas Canarias: Tierra de fuego, 2006; José Peirats, *Figuras del movimiento libertario español*, Barcelona: Picazo Ed., 1977; M. T. Martínez de Sas i P. Pagès (coord.): *Diccionario biográfico...*, p. 1184-1185; i M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1462-1463. Segons aquest darrer, Llibertat Ródenas hauria estat la musa poètica d'Eliás García, un poeta anarcosindicalista fanàtic de la violència i de vida molt atzarosa que va glorificar-la a la seva *Lira rebelde*.

Llibertat Ròdenas, als anys 1910

entre finals de 1918 i mitjan gener de 1919, va sortir de gira pel sud de Catalunya i el País Valencià amb diversos companys, a peu o amb carretó, per fer conèixer l'organització dels Sindicats Únics de la CNT, fundats en el congrés de Sants (1918). Com ja sabem, una d'aquestes visites va portar-la a Igualada, amb Josep Viadiu, en un míting del 12 de desembre de 1918.⁶¹ Durant una gira per Madrid va ser detinguda i empresonada durant tres mesos a Guadalajara. Aquesta estada va desanimar-la molt. En aquella època de la llei de fuges

i del Sindicat Lliure, la família Ròdenas va ser especialment perseguida.

Llibertat, ja unida amb Josep Viadiu el 1922, actuava en el comitè pro-presos. En sortir de la presó, fidel a la seva condició principal de gran propagandista, va denunciar a l'Ateneo de Madrid la repressió dels obrers a Barcelona. Va pertànyer al grup *Brisas Libertarias*, de Sants, i va formar més tard un grup de caire anarquista amb Roser Dulcet, Miralles i Garcia. Temporalment va retirar-se de la militància activa, fins a l'inici de la guerra civil. El 1936, després del cop d'estat militar, va combatre al front d'Aragó en la columna Durruti, que va confiar-li l'evacuació a Barcelona de 600 criatures aragoneses. El 1938 va col·laborar amb l'associació *Mujeres Libres* i amb el *Casal de la Dona Treballadora*. Com ja sabem, i per protegir els seus tres fills de la fam i els bombardeigs, Llibertat i Viadiu van evacuar-los a la Unió Soviètica al juny de 1938.

Ja coneixem la resta. En el camí de l'exili, a Santo Domingo, una taràntula i el pal·ludisme van estar a punt de llevar-li la vida. Molts anys després, Llibertat Ròdenas, que havia hagut de viure la tragèdia de perdre dos fills i que tanmateix veuria néixer els seus dos nèts, moriria a Mèxic el 19 de gener de 1970.

61. Ròdenas va visitar Igualada diversos cops. Per exemple, sabem que també va fer-hi mítings el 1931 i 1933 (M. Íñiguez, *Enciclopedia històrica...*, p. 1462).

ANNEX**1. OBRA PRÒPIA**

Agramunt, Juan d': *Un hombre de acción*. Barcelona: Publ. Mundial [ca 1927] (Costa). La Novela del Pueblo, 17.⁶²

Viadiu, José: *Salvador Seguí («Noy del Sucre»)*. *El hombre y sus ideas*. València: Cuadernos de Cultura-XXI, 1930 (reproduït, amb el títol «Nuestro “Noy del Sucre”», a DD.AA.: *Salvador Seguí. Su vida, su obra*. París: Ed. Solidaridad Obrera, 1960. Cuadernos Populares, núm. 2).

Viadiu, José: *Figuras de la Revolución Española: Salvador Seguí, Noy del Sucre*. Toulouse: Universo, 1950 (El mundo al día, 15 desembre 1950, núm. 34).

Viadiu, José: «La pequeña historia», conjunt de 26 articles a *Solidaridad Obrera*, París (director: Joan Ferrer), núms. 712 a 820 (intermitents), 13 novembre 1958 a 8 desembre 1960. Van des de «Prolegómenos del movimiento de 1917» (712, 13-11-1958) fins a «La lucha social y el catalanismo» (820, 8-12-1960).

Viadiu, José: *Chronology of the Spanish civil war and its origins* (trans. from the Spanish). New York: The Revisionist Press, 1972.

Viadiu, José i José Peirats Valls: *Breve historia de la CNT*. Móstoles: Madre Tierra, 1991. És el text de l'entrada «Confederación Nacional del Trabajo» de l'*Enciclopedia Anarquista*, Mèxic, 1972, volum I.

2. PRÒLEGS

El nazismo al desnudo. Su intervención y ayuda a los facciosos españoles puesta al descubierto por sus propios documentos. [Barcelona]: Oficina de Propaganda Exterior CNT-FAI, [1938].

62. N'hi ha un exemplar al Centro Monumental de la Memoria Histórica (arxiu de Salamanca).

Souchy, Augustin: *Una vida por un ideal*. México, 1956 (editat pel Grupo de amigos de Simón Radowitzky).

Peirats Valls, José: *15 conferencias breves*. [México]: Subdelegación en Panamá de la Confederación Nacional del Trabajo de España en el exilio, 1946.

Vallina, Pedro: *Mis memorias*. Caracas i Mèxic: Tierra y Libertad, [1968-1971]. Dos volums: pròleg de J. Viadiu al vol. II.

Ferrer i Farriol, Joan: *Costa amunt. Elements d'història social igualadina*. Choisy-le-Roi: [Terra Lliure], 1975, p. 5, «Com ombra assimilada» (Ciutat de Mèxic, 1973).

3. TRADUCCIONS

Alomar i Villalonga, Gabriel: *La pena de muerte* [trad. de J. Viadiu]. Barcelona: Ed. Vértice, [1925] (Imp. Isidro Duch).

Enciclopedia anarquista. Edició castellana il·lustrada, actualitzada y renovada con vocablos nuevos [Publicada originalmente en francés, bajo la dirección de Sébastien Faure]. México, D.F.: Tierra y Libertad, [1972-].

4. ARTICLES I COL·LABORACIONS

En els periòdics i revistes següents, com a mínim: *Solidaridad Obrera* (diverses èpoques), *Igualada Radical* (Igualada, 1912-1915), *Acracia* (Tarragona, 1918), *Fructidor* (Tarragona, 1920), *Lucha Obrera* (Barcelona, 1923-1924), *Mañana* (Barcelona, 1930-1931), *Acción* (Barcelona, 1931), *El Sembrador* (Igualada, 1931-1934), *Combate* (Barcelona, 1934), *Catalunya* (Barcelona, 1937-1938), *Acció Sindical* (Valls, 1936-1939), *Tierra y Libertad* (Mèxic), *Estudios Sociales* (Mèxic, 1945), *Cultura Proletaria* (Nova York, 1945), *Cenit* (Tolosa de Llenguadoc, 1951...), *CNT* (Tolosa, 1961), *Umbral* (París, 1962-1972), *Le Combat Syndicaliste*

(París, 1970-1971), *Espoir-CNT* (Tolosa, 1963 i més endavant), *Frente Libertario* (París, 1970), *Horizontes*, *Juventud Libre*, *Tiempos Nuevos*, *El Trabajo*, etc.

Col·laboració a *l'Àlbum artístic. Exposición Shum* d'Alfons Vila i Franquesa (*Shum*), Barcelona: Cosmos, 1925.

ANTONI DALMAU I RIBALTA (Igualdada, 1951) és escriptor. Director de la *Revista d'Igualdada*, ha ocupat diversos càrrecs institucionals i ha publicat divuit llibres. Els dos darrers de caràcter històric que han aparegut són *El cas Rull. Viure del terror a la Ciutat de les Bombes (1901-1908)* i *Set dies de fúria. Barcelona i la Setmana Tràgica (juliol de 1909)*. www.antonidalmu.cat.

